

SAMLIVSBRUDD: 21 000 barn blir årlig berørt av foreldrenes samlivsbrudd, og 10 til 15 prosent av disse sakene bringes årlig inn for domstolene. Vår hypotese er at det foreligger en systemsvikt i disse sakene, skriver forfatterne. FOTO: ILLUSTRASJONSFOTO / COLOURBOX

Dårlig rettssikkerhet for barn

DEBATT: Dersom barna ikke blir plassert hos den mest kompetente omsorgspersonen kan det få alvorlige konsekvenser.

Trude Haugli professor, dr. juris , **Grethe Nordhelle** advokat og psykolog

Publisert: 15.mar. 2014 08:47 **Oppdatert:** 15.mar. 2014 08:47

Over 21 000 barn blir årlig berørt av foreldrenes samlivsbrudd, og 10 til 15 prosent av disse sakene bringes årlig inn for domstolene. I denne gruppen av foreldre er det en overrepresentasjon av foreldre som ikke fungerer tilfredsstillende som omsorgspersoner. Barne- og likestillingsdepartementet fremholder at fysisk og psykisk vold i familien, er et langt mer utbredt fenomen enn tidligere antatt.

En utfordring er at vold, både fysisk og psykisk, ofte forsøkes holdt skjult for omverdenen. Det er vanskelig for retten å avdekke slike adferdsmønstre når de verken skjer for åpen scene, med sakkyndig på besøk eller i rettsmøter. Bildet kompliseres ytterligere ved at også omgivelsene kan bli manipulert slik at de ikke oppfatter atferden. Tiden er overmoden for en gjennomgang av sakkyndigrollen i barnefordelingssaker.

Vår hypotese er at det foreligger en *systemsvikt* i disse sakene. Sakkyndiges ulike syn på en sak betyr at vi snakker om usikker kunnskap, slik vi var vitne til i Behring Breivik-saken.

Kan få alvorlige konsekvenser

Dersom barna ikke blir plassert hos den mest kompetente omsorgspersonen eller hvis det lages samværsordninger og samarbeidsavtaler som påfører barna unødige psykiske tilleggsbelastninger, kan det få alvorlige konsekvenser for barna. Det er også betenkelig at ca. 80% av sakene avgjøres ved rettsforlik uten at man avdekker om det er en skjult maktubalanse mellom partene.

Sakkyndigarbeid fordrer stor grad av skjønn, og det bør derfor overlates til dommeren å trekke konklusjoner.

For den oppnevnte sakkyndige er det mandatet fra retten som danner rammen for arbeidet. I praksis anmoder dommere stort sett om en konklusjon fra den sakkyndige når det gjelder omsorg eller samværsordninger. I de aller fleste tilfeller følger dommeren rådene fra den sakkyndige. Det er grunn til å anta at egen usikkerhet i vurderingene hos mange sakkyndige ikke blir uttalt, så lenge forventningene i systemet er at man er tydelig og enkel og kommer med en konklusjon.

Sakkyndigarbeid fordrer stor grad av skjønn, og det bør derfor overlates til dommeren å trekke konklusjoner. Dersom domstolen velger å utarbeide mandater som ikke ber om konklusjoner, men om en utredning av ulike hypoteser, vil de sakkyndige bli premiert for å vise hvilken usikkerhet som kan foreligge. Dommeren får da et tydeligere ansvar for resultatet.

Ingen absolutte sannheter

Rettsystemet har behov for å redusere en komplisert virkelighet for å kunne treffe klare konklusjoner. Virkeligheten er den som har juridisk relevans. Psykologisk fagkunnskap vil som oftest komplisere virkeligheten ved introduksjon av flere nyanser og mangfold. Relevante hypoteser testes for å øke forståelsen om menneskene som er involvert, uten at absolutte konklusjoner treffes.

Det er få, eller ingen, absolutte sannheter i psykologien.

Det er få, eller ingen, absolutte sannheter i psykologien. I rettssystemet oppstår det derfor en kulturkollisjon i møtet mellom juristen og psykologen. Det blir et press på sakkyndige om å tilpasse seg de svarene en dommer har behov for, med andre ord å uttale seg med større sikkerhet enn man kanskje har dekning for. For sjelden ser man drøftelse av alternative hypoteser i den sakkyndiges rapport.

Både i mandatet og i utspørringen forventes tydelighet med hensyn til den juridiske relevante virkeligheten. Den sakkyndige blir lett en premissleverandør for en faglig «sann» versjon av virkeligheten når den sakkyndige trer inn på juristenes domene. Det kan fort oppstå både et ytre og et indre press på den sakkyndige for å strekke seg for å tilpasse seg systemets behov.

Får avgjørende betydning for utfallet

Faren er at tilpasningen går på bekostning av den faglige integritet. Konklusjoner kan trekkes på grunnlag av antakelser og på et for tynt observasjonsgrunnlag. Den sakkyndiges forklaringer og den faglige tilnærmingen som legges til grunn, får ofte en avgjørende betydning for utfallet av saken. En klar konklusjon fra den sakkyndiges side gjør at denne får større makt i rettssystemet, enn hvis det uttrykkes tvil.

Mange av de sakkyndige rapporter vi har lest, mangler uttrykk for tvil

Mangel på uttrykt tvil bør svekke en sakkyndigrapport. Mange av de sakkyndige rapporter vi har lest, mangler uttrykk for tvil, og får snarere en argumenterende stil for et standpunkt. Psykologi er et fag for tvil, der absolutte sannheter bør være fraværende. Det er problematisk ut fra en observasjon av foreldre i et begrenset tidsrom å forstå hvordan de var på et tidligere tidspunkt, og enda vanskeligere å si noe sikkert om hvordan de vil være i fremtiden. Når sakkyndige trekker konklusjoner både om fortid og framtid, er det store muligheter for å ta feil.

Må bli bedre ivaretatt

Menneskelig adferd er så kompleks, og det er mange forhold som vi ikke har kontroll over, som kan få avgjørende betydning. Også av denne grunn bør man unnlate å gi en konklusjon. Konklusjoner gir dommeren en illusjon om at sakkyndige vet. Den begrensede tid den sakkyndige har til rådighet for å bli kjent med familien som skal utredes, kan være lite representativt for hva som skjer i resten av livet deres.

Når dommen bygger på et skjønn fra en sakkyndig, som det vil herske usikkerhet knyttet til, bør heller det usikre underlagsmaterialet formidles til retten og den skjønnsmessige avgjørelsen overlates til dommeren, og den sakkyndiges utredning må vurderes i lys av de øvrige bevisene i saken. Vårt håp er at barns rettsikkerhet for fremtiden blir bedre ivaretatt.